

Kelių mano knygų „nuotyčiai“

Akad. Romualdas Grigas

Pasitaikė gera proga (pragyventų metų sukaktis) su skaitytojais pasidalyti prisiminimais apie kelis išskirtinius atvejus, susijusius su mano publikuotomis knygomis. Manau, toks žingsnis gali turėti platesnį aidą, nei vien asmens biografijos epizodas. Apie tai, ką čia parašysiu, tai bus savitos, tegu ir smulkios iliustracijos, bylojančios apie anų metų socialinių santykių būvį.

Pirmasis atvejis

1968-aisias aplinkybės lėmė man atsidurti Mokslų akademijos tuometinei sistemai priklausiusiame Ekonomikos institute. Prisipažinsiu: po direktoriavimo Lazdijų r. atraminiame parodomajame ūkyje darbas institute ir jo aplinka man sudarė vos ne kurortines sąlygas.

Pirma užduotis, kurią tuomet gavau, buvo gana sudėtinga: parengti gamtos išteklių ekonominio vertinimo programą. Man reikėjo bent apytikriai apsibrėžti kriterijų sistemą. Turėjau aplankyti Lietuvoje esančias institucijas, kurias siejo tas ar kitas santykis su gamtos ištekliais, ir iš ten gauti informacijos. Pastebėsiu ir tai, kad tokio žingsnio rengiant panašią programą tuometinėje Sovietų Sąjungoje niekas nebuvo žengęs.

Programą parengiau per nepilnus metus. Ja liko patenkinti tuometiniai mano viršininkai – akademikai Vaclovas Mališauskas ir Kazimieras Meškauskas (instituto direktorius). O mano aplankuose liko nemažai įdomios, intriguojančios medžiagos ne tik apie gamtos išteklius, bet ir apie jų būklę respublikos ir pasaulio mastu. Ją susisteminęs ir papildęs, parašiau populiarią knygėlę „Pusiausvyros paieškant“ (Vilnius: „Mintis, 1974 m., 144 p., tir. 8 000 egz.). Tais metais mano nuotaką palaikė kelios malonios žinios. Knygelė staigiai dingo iš knygynų. Maža to, ji buvo pristatyta tarptautinėje knygų parodoje kaip kreipianti dėmesį į tuomet jau pabrėžiamą gamtos apsaugos problemą. Vadovėlių tuo klausimu dar nebuvo, todėl gamtos apsaugos kursas kurį laiką buvo dėstomas remiantis manuoju tekstu.

Antrasis atvejis

1991 metais knygynuose pasirodė išskirtinį visuomenės rezonansą sukėlusį kita mano knyga – „Pralaimėjęs Kainas. Kritinė istoriosofinė apybraiža“. (Vilnius: „Okto-Piligrimas“, 1991 m., 224 p., tir. 10 000 egz.) Pasiremdamas sociologine, politologine, etnokultūrologine ir kitomis mintimis, siekiau apžvelgti istorines, kultūrines bolševizmo prielaidas, jo teoriją ir praktiką, pagrindinį dėmesį sutelkdamas į Sovietų okupacijos metais įvykusius procesus, iš esmės deformavusius lietuvių tautos natūrą, jos socialinę organizaciją, taip pat ir į tuos neigiamus okupacijos bruožus, kurie neišvengiamai dešimtmečiais nusidrieks į ateitį.

KELIŲ
MANO KNYGŲ
„NUOTYKIAI“

Drįstu pastebėti: iki tos apybraižos pasirodymo kraštutinių dešiniųjų buvau viešai smerkiamas (ypač tuomet suburto paralelinio visuomeninio Seimo, kuriam pirmininkavo Leonas Kerosierius). Knygai pasirodžius, pats L. Kerosierius atsiprašė ir net parodė raudona spalva išmargintas jam ypač patikusias mano tekste išdėstytas mintis.

2015 metais nustebino man iki tol nepažįstamo verslininko Juozo Zykaus skambutis. Jis sakė, kad lentynoje aptikęs knygą „Pralaimėjęs Kainas“, pavartęs ir su atida vėl perskaitęs. Paprašė mano sutikimo iš naujo ją išleisti, suprantama, jo skirtomis lėšomis. Savo apsisprendimą motyvavo tuo, kad pirmoje knygos laidoje aprašytos Lietuvos visuomenės ir Valstybės būties prognozės pasitvirtino ir kad pakartotinė apybraižos laida bus paklausi bei reikalinga. Žinoma, sutikau. „Versmės“ leidykla ne tik priėmė užsakymą, bet ir iš naujo literatūriškai suredagavo knygos tekstą (pirminis buvo ir autoriaus, ir leidėjo skubomis „sumestas“), meniškai apipavidalino ir nedelsdama, tais pačiais metais, išleido. Po redagavimo knygos apimtis išaugo iki 304 p., tiražo leidykla nenurodė.

Trečiasis atvejis

1980 metais Maskvoje apsigyniau habilitacinę disertaciją (tai buvo aukštesnis lygis, negu dabartinė daktaro, anksčiau vadinto mokslų kandidato, disertacija). Gynybai spėjau spaudoje paskelbti ir habilitacijos tekstą-monografiją „Įmonės socialinė organizacija ir jos funkcijos“ (Vilnius: „Mintis“, 1980 m., 300 p., tir. 1 500 egz., rusų k.). Tuometinės mano darbovietės įtakingoji aplinka ne tik tos monografijos, bet ir pastangų gintis habilitacinį darbą nepalaidė. Esminę pagalbą gavau iš maskviečių. Neužmiršiu: tenykščiai mano simpatikai pasiūlė, padedant talkininkams (buvo lietuvių aspirantų) surinkti mokslo tarybos narius disertacijos gynybai – ką aš ir padariau – kol Lietuvos pusė dar nesusiorientavo. Viskas vyko kaip detektyve. Kai kurie mokslinės tarybos nariai prasitarė, kad juos vienas atvykęs lietuvis orientavo balsuoti prieš...

Supratau: suveikė ne tik eilinis pavydas (buvau pirmas, žengęs tokį žingsnį Lietuvos sociologijoje), bet ir šešėlyje veikusi tuomet neįveikiama KGB organizacija, kurios įskaitoje seniai figūravau.

Prieš keletą metų į mano rankas pakliuvo Maskvoje išleista vadybinio profilio mokslo leidinių chrestomatija. Nustebau! Tame sąvade buvo įrašytas ir manasis, anksčiau įvardytas veikalas... O praėjo kelios dešimtys metų.

Ketvirtasis atvejis

Leidykla „Rosma“ (Vilnius) 1995 metais išleido solidžios apimties (450 p.) mano monografiją „Tautos likimas“. Knygos pavadinimu ir ant jos viršelio (be mano žinios!) pavaizduotu *Smūtkeliu* (Rūpintojėliu) nesu patenkintas. Bet veikalas sukėlė tikrą ažiotažą švietimo, meno, etnokultūros ir kt. sistemose. Pirmą kartą Lietuvoje pasirodė tekstas, kuriame buvo išskleista socializacijos teorinė ir praktinė mintis, pateikiami socializacijos institutų kontūrai, aprašoma jų būklė Lietuvoje ir tolesnės jų raidos bruožai. Priminsiu, kad tais laikais tokios sąvokos, kaip *socializacija*, *adaptacija*, *deviacija*, *socialinė organizacija* ir pan. dar „tebekovojo“ už savo vietą ne tik visuomenėje, bet ir mokslo pasaulyje.

Kaip žinau, tos knygos tekstu rėmėsi ne tik eiliniai doktorantai, bet ir habilitacijas rašę asmenys (drįstu nors porą iš jų, plačiai žinomų asmenybių paminėti: prof. Vilija Targamadzė,

KELIŲ
MANO KNYGŲ
„NUOTYKIAI“

prof. Gediminas Merkys). Tuometinė švietimo sistema ėmė plačiau domėtis pačia socializacija ir to proceso raidos aplinkybėmis.

Penktasis atvejis

Prieš pusmetį gavau žinią su nuotrauka, kad Švenčionių r. Jukiškių kaime, žymaus medžio skulptoriaus Juozapo Jakšto skulptūrų parke stovi 3,5 m aukščio ąžuolinis bareljefas. Jame stambiu šriftu iškaltas mano knygos „Lietuvių tautos išlikimo drama“ pavadinimas

ir, žinoma, knygos autoriaus silueta. Neatidėliodamas vykau apžiūrėti. Skulptorius, retos intelektualinės minties asmuo, man paaiškino, kad perskaitęs minėtą knygą ir pagautas kūrybinio impulso, ėmė skaptuoti bareljefą. Žinoma, šis įvykis mane labai nustebino. Saviironiškai išsakau mintį: minėtas bareljefas tarsi panašus į tašką, dedamą baigiant gana dramatišką gyvenimo kelią.

Aplankęs skulptoriaus Juozapo Jakšto sukurtą skulptūrų parką, įsitikinau, kad liaudyje esama išskirtinių talentų ir jų kūrinijos, kurios galėtų nustebinti iš kitų pasaulio šalių atvykusius svečius. Deja... šito nėra, nes nėra net rodyklės ar kokio kito ženklo į šalia kelio (jungiančio du rajonus: Ignalinos ir Švenčionių centrus) skulptoriaus išmone ir

kerinčia dvasia išsidriekusį skulptūrų parką. Vienas iš įspūdingiausių šio unikalaus (keliasdešimties skulptūrų) parko akcentų – paties autoriaus sumeistrauta ir pastatyta, skulptūromis išpuošta dviejų aukštų koplyčia.

Išėini iš sodybos-parko ir tave lydi ne tik dvasinis katarsis, kurį čia išgyvenai, bet ir kažkoks moralinės skolos jausmas aplankytam menininkui, sukūrusiam ir tebekuriančiam medžio stebuklus.

Epiloginės mintys

Žmogaus gyvenimas – tai nesibaigiantis prasmių paieškos ir savo darbais jų realizavimo kelias. Jeigu juo eini, eini lyg ir supamas spinduliuojančios auros... Bet tu nelioki skolingas. Tos spinduliuotės dalelytėmis tu dalijiesi su artimaisiais, su socialine aplinka, kuri tave supa.

2021 01 25

KELIŲ
MANO KNYGŲ
„NUOTYKIAI“